

ERDÉLYI MAGYAR EGYETEMISTÁK NYELVI ÉS NYELVHASZNÁLATI ATTITÚDJEI

FAZAKAS NOÉMI

Bevezető

A nyelvi és nyelvjárási attitűdök vizsgálatának nagy hagyománya van az élőnyelvi kutatásokban (l. pl. Kiss 1996, 2000; Kontra 1997, 2003; Lukács 2007, 2009; Sándor 2001, 2009; Presinszky 2009 stb.), melyek alapján körvonalazódnak a különböző csoportok (középiskolás diákok, egyetemi hallgatók, fórumozók, határon túli magyar nyelvhasználók stb.) nyelvvel, illetve a területi és társadalmi nyelvváltozattal kapcsolatos attitűdjei, ideológiái, sztereotípiái. Számos tanulmány született az erdélyi magyarok, elsősorban középiskolások és szakiskolások nyelvi attitűdjeiről is (l. pl. Lukács 2007, 2009; Bartha–Katona 2011). Jelen tanulmány a romániai magyar egyetemisták nyelvi attitűdjeire fókuszál, egészen pontosan a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi, kolozsvári és csíkszeredai karának hallgatóira.

A Sapientia EMTE diákjai javarészt a Székelyföldről származnak, ezért fokozottan erős a nyelvjárási háttér. A marosvásárhelyi karon folyó műszaki oktatás lehetőséget biztosít azoknak a diákoknak is a továbbtanulásra, akik azért is választják a magyar tannyelvű képzést, mert a román nyelv székelyföldi oktatásának súlyos válsága miatt a nyelvismeret hiánya miatt erre románul nem is lenne valós lehetőségük. Vizsgálatom kitér a román nyelvvel szembeni attitűdökre is, a hallgatók véleményére saját román nyelvi készségeikre vonatkozóan, arra, hogy mit vallanak nemzetiségüknek és anyanyelvüknek, illetve arra, hogy a kisebbségi nyelvi helyzettel kapcsolatban milyen tapasztalatok és attitűdök fogalmazódtak meg bennük.

Elméleti háttér

A nyelvi attitűdök vizsgálata interdiszciplináris kutatási terület, mely a nyelvészet, a pszichológia, a szociológia, a pszicholingvisztika és a szociolingvisztika metszéspontján helyezkedik el (l. Borbély 2011: 41). Olyan vélekedések, amelyek a nyelvvel, illetve nyelvváltozattal kapcsolatosak, és amelyek pozitívan vagy negatívan értékelik az adott nyelvet vagy nyelvváltozatot, ugyanakkor meghatározzák az egyén nyelvi és szociális viselkedését (Borbély 2011). Kisebbségi környezetben az a

szempont sem elhanyagolandó, hogy a nyelvvel, illetve nyelvváltozatokkal szembeni attitűdök fontos szerepet játszanak a nyelv- és nyelvváltozat-választásban, Baker (1992) szerint az attitűdök a kisebbségi nyelv etnolingvisztikai vitalitására is hatással vannak.

A válaszadók nyelvi attitűdjei és a válaszok mögött meghúzódó ideológiák a helyi és nyelvi identitások, illetve a nyelvi lojalitás megerősítését és körvonalazását is szolgálják. Vizsgálatunk eredményei azért is jelentősek, mert az erdélyi magyar fiatal értelmiségi réteg nyelvi attitűdjei a nyelvmegőrzési és nyelvhasználati trendeket is jelzik, amelyek – a fentiek értelmében – a nyelv jövőbeni helyzetét, etnolingvisztikai vitalitását is meghatározzák.

A kutatás módszertana és hipotézisei

A vizsgálati anyagot az egyetem hallgatói által kitöltött digitális kérdőívekre adott válaszok képezik (N=294), az adatgyűjtésre 2014 márciusában került sor. A félstrukturált digitális kérdőívre a Google Form alkalmazásban válaszoltak a hallgatók. A feleletválasztós kérdések esetében statisztikai elemzésre, míg a szöveges válaszok esetében tartalomelemzésre került sor. A kérdések többségét *A határon túli magyar nyelvváltozatok vizsgálata* projektben használt kérdések alapján fogalmaztuk meg, egyesek pedig megegyeznek azokkal az utólagos összevethetőség végett. Vizsgálatunk első hipotézise szerint a válaszadók körében a román nyelvvel szembeni attitűd inkább negatív, míg második hipotézisünk az, hogy a válaszadók az Erdélyben beszélt nyelvváltozatot tartják legszebbnek.

A kérdőív hét kérdéscsoportra osztható: 1) a nemre, korra és származási helyre vonatkozó kérdések; 2) az előző oktatási ciklusok nyelve, a jelenlegi szak megjelölése; 3) a nemzetiségre és anyanyelvre vonatkozó kérdések; 4) a román nyelv ismeretére vonatkozó kérdések (önértékelés formájában); 5) idegen nyelvek ismeretére vonatkozó kérdések (önértékelés); 6) a kisebbségi nyelvhasználat jellegzetességeire vonatkozó kérdések; 7) „hol beszélnek a legszebben magyarul?” Jelen tanulmányban a terjedelmi korlátok miatt nem kerül sor minden kérdéscsoport feldolgozására, az itt nem tárgyaltakra lásd Fazakas 2014.

A válaszok értelemszerűen kérdezőbiztos jelenléte nélkül születtek, és mivel nem is válaszolt mindenki minden kérdésre, a feldolgozás során csak azokat vettük figyelembe, ahol érvényes válasz szerepelt. A kérdőívet a Sapiencia EMTE diákoknak kialakított fórumain terjesztettük (leginkább a facebookon), a különböző helyszínen tanító oktatók segítségét kérve arra, hogy hívják fel a hallgatók figyelmét a kutatásra, a vizsgálatban tehát csak az vett részt, aki akart. A kutatás statisztikailag nem reprezentatív, elsősorban azért, mert a humán- és társadalomtudományok szakokon tanuló hallgatók válaszadási hajlandósága között jelentős különbség van: míg a hallgatók 39,68%-a tanul humán- és társadalomtudományi szakokon, illetve 60,31%-uk műszaki, reál- és természettudományi szakokon, a mintában ez az arány 52,9%–47,1%.

Az intézményről

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemet 2001-ben alapították, jelenleg három helyszínen, négy karral működik, ezek a következők: a kolozsvári Természettudományi és Művészeti Kar, a marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Kar, valamint a csíkszeredai Műszaki és Társadalomtudományok Kar, illetve a Gazdasági és Humántudományok Kar. A 2013/2014-es tanévben az egyetemnek 2109 hallgatója volt 28 BA/BSc, illetve 7 MA/MSc szakon. A diákok többsége Hargita, Kovászna és Maros megyéből származik, a többi megye jelentősen kisebb arányban van képviselve.

Általános adatok

A válaszadók nem és életkor szerinti megoszlása a következő: 59%-uk nő, 39%-uk férfi, míg 2% nem válaszolt; 87%-uk 19 és 24 év közötti, 12%-uk 25 és 34 év közötti, míg 1%-uk 35 és 49 év közötti. A női hallgatók nagyobb válaszadási hajlandóságot mutatnak, ami a minta összetételével is korrelálható, hiszen a humán- és társadalomtudományi szakokon több a női hallgató. A válaszadók néhány kivétellel mindannyian magyar nyelven végezték tanulmányaikat az óvodában, a gimnáziumban, illetve a középiskolában.

Nemzetiség és anyanyelv

A nemzetiségre és anyanyelvre vonatkozó kérdéseket nyílt, nem feleletválasztós formában fogalmaztuk meg. Az elsőre, azaz a nemzetiséggel kapcsolatos kérdésre 291 érvényes válasz érkezett, ezek közül 55 esetben, ami majdnem 19%-ot jelent, a válaszadók a román, illetve a román és a magyart jelölték meg. A jelenség több szempontból is értelmezhető: a román nyelvpolitikának köszönhetően a *nemzetiség* és állampolgárság fogalmai sok esetben összemosódnak, és ez a magyar nyelvhasználatban is tetten érhető: a válaszok nagy valószínűséggel nem azt jelentik, hogy a válaszadók majd egyötöde román nemzetiségűnek vallja magát, hanem azt, hogy nem különül el tisztán a fent említett két fogalom.

Értelmezésünkben ugyanezt támasztja alá az is, hogy ebből 15 esetben a magyart és a román is megjelölték, hiszen az egyszerűsített honosítási eljárás során sokan kaptak kettős állampolgárságot, ezért is tartották fontosnak mindkét opciót feltüntetni (így azt is, hogy ők már magyar állampolgárok). Az anyanyelvre vonatkozó nyílt, nem feleletválasztós kérdés esetében 289 érvényes választ kaptunk, ezek közül egy esetben szerepel a román és magyar is, a többi válaszadó kizárólag a magyart írta be. Ez is ellentmond annak, hogy a nemzetiség esetében a román megjelölése a román nemzetiséghez való tartozást, az azzal való identifikálódást jelentené.

A román nyelv ismerete és az azzal kapcsolatos attitűdök

A román nyelv ismeretére vonatkozóan a válaszadók 54%-a jelölte meg azt, hogy *Nem beszélem nagyon jól, de az esetek többségében megértetem magam*, 25% azt, hogy *Nagyon jól beszélem, de érezhető akcentussal*, 9% azt, hogy *Tökéletesen beszélem*, 6-6% a *Csak néhány szót tudok* és az *Anyanyelvi szinten beszélem* válaszokat, illetve egyetlen személy választotta azt, hogy *Egy szót sem ismerek*. Az látható tehát, hogy a válaszadók többsége úgy érzi, romántudása nem megfelelő, ha a mindennapi kommunikációban boldogul is, valamilyen kivétnivalót (pl. nem beszélem nagyon jól, érezhető akcentus) talál saját nyelvi készségeivel kapcsolatban. Ezt igazolja az is, hogy a következő kérdésre (*Ha úgy érzi, nem megfelelő szinten beszél a román nyelvet, Ön szerint ennek mi az oka?*) 215-en válaszoltak. Ezek közül legtöbben (179 személy, a válaszadók 83%-a, a teljes minta közel 61%-a) azt jelölték meg, hogy *Az iskolán kívül sosem kellett a román nyelvet használni*, ez is alátámasztja tehát azt, hogy a válaszadók nagy hányada magyar többségű környezetből, illetve közegből származik.

Ez utóbbi kérdés esetében több választ is meg lehetett jelölni, melyek közül kettő az iskolai oktatással kapcsolatos: a *Nem volt jó a romántanárom* választ 55-en, míg *A romántanárom is magyarul beszélt az órán* opciót 53-an választották. A román nyelv oktatása sok szempontból kudarcot vallott a nemzeti kisebbségek esetében. Az intézményes románnyelvoktatás rugalmatlansága, ami nem veszi figyelembe a többségi magyar környezetben felnőtt gyerekek, fiatalok nyelvi, nyelvhasználati sajátosságait, valamint az, hogy ugyanazoknak a követelményeknek kell megfelelniük, mint a román anyanyelvű diákoknak (többek között) az érettségi vizsgán, azt eredményezte, hogy a székelyföldi magyar gyerekek funkcionális romántudása nagyon alacsony. És ennek – az előző kérdésre adott válasza visszacsatolva – ők maguk is tudatában vannak.

A román nyelvvel és kultúrával kapcsolatos attitűdök felmérésére kilenc kijelentést fogalmaztunk meg, amelyek esetében a válaszadók a *találós – nem találós* lehetőség közül választhattak. Az összesített adatokat az 1. számú táblázat tartalmazza.

	Kijelentés	N	Találós (szám és százalék)	Nem találós (szám és százalék)
1.	Csak annyit tudok románul, amennyit az iskolában megtanultam.	N=285	53 18,6%	232 81,4%
2.	Azt is elfelejtettem, amit az iskolában tanultam románul.	N=284	51 17,96%	233 82,04%
3.	Több kedvenc román nyelvű zeneszámom van.	N=287	163 56,8%	124 43,2%
4.	Szeretek románul olvasni, és szoktam is.	N=282	93 32,98%	189 67,02%

	Kijelentés	N	Találó (szám és százalék)	Nem találó (szám és százalék)
5.	Többnyire úgy beszélek románul, hogy először megfogalmazom magamban magyarul a mondanivalómat, aztán lefordítom románra.	N=287	152 52,96%	135 47,04%
6.	Olyan helyen vásárlók, ahol nem kell románul beszélni.	N=286	80 27,97%	206 72,03%
7.	Hamarabb eszembe jutnak a szavak románul, mint magyarul.	N=285	29 10,17%	256 89,83%
8.	Azért jöttem a Sapieniára, mert itt nem kell románul tanulni.	N=285	103 36,14%	182 63,86%
9.	Szeretnék jobban tudni románul.	N=286	254 88,81%	32 11,19%

1. táblázat. A román nyelv és kultúra megítélése

A fenti táblázat alapján látható, hogy a válaszadók többsége úgy gondolja, hogy román nyelvi készségei nem kizárólag az iskolai oktatáshoz köthetők (lásd az első kijelentésre adott válaszokat). Ugyanakkor azzal sem értenek egyet, hogy romántudásuk teljesen leépült volna, amióta befejezték a középiskolát. A román kultúra bizonyos elemeivel kapcsolatos attitűdök kiegyensúlyozottabbak, a román nyelvű zeneszámok nagyobb népszerűségnek örvendenek, mint a román nyelvű irodalom vagy írásos kultúra általában, de nem rajzolódik ki teljes elzárkózás a magyar hallgatók részéről.

A kommunikációs készségek hiányosságait jelzi az 5. kijelentésre adott válaszok megoszlása is, amely szerint a válaszadók saját bevallásuk szerint inkább fordítást alkalmaznak, amikor román nyelven kell megszólalniuk. Nem jellemző az, hogy kerülnék azokat a helyzeteket, amikor románul kell megszólalniuk (lásd 1. táblázat, 6. kijelentés), de pályaválasztásukat meghatározta az anyanyelvükön való továbbtanulás lehetősége (1. táblázat, 8. kijelentés). Szembetűnően nagy arányú az a vélekedés is, hogy szeretnék jobban tudni románul, ebből következtethetünk arra, hogy tudatában vannak annak, hogy az államnyelvre szükségük van a jövőbeni boldogulásukban, de saját hiányosságaiknak is, mint azt az előzőek is alátámasztják. Ezzel kapcsolatban megdőlt tehát második hipotézisünk, mely szerint a román nyelvvel szembeni attitűd inkább negatív: az eredmények alapján ez az attitűd sokkal inkább ellentmondásos, mint negatív.

Kétnyelvűség a gyakorlatban

A kérdőív egy következő része a kisebbségi, illetve a kétnyelvű nyelvhasználat jellegzetességeire, kétnyelvű kommunikációs helyzetekre vonatkozó kijelentéseket tartalmaz, melyek esetében bizonyos jelenségek, tapasztalatok gyakoriságát kellett

a válaszadóknak megjelölniük. Az összesített adatokat a 2. számú táblázat tartalmazza:

	Kijelentés	N	Soha	Ritkán (egyszer- kétszer)	Többször is, de nem havonta	Havonta többször
1.	Egy szó vagy kifejezés csak románul jutott eszébe, magyar megfelelőjét nem tudta.	N=286	52 18,18%	140 48,95%	69 24,12%	25 8,74%
2.	Az utcán (autóbuszon, vonaton stb.) rászóltak Önre, mert magyarul beszélt.	N=286	202 70,62%	62 21,67%	20 6,99%	2 0,69%
3.	Beszélgetés közben átváltott magyarra, hogy a jelenlévő románok ne értsék, amit Önök beszélnek.	N=284	190 66,9%	65 22,88%	22 7,74%	7 2,46%
4.	Átváltott románra, hogy a jelenlévő románok is értsék, amit Önök beszélnek.	N=285	75 26,31%	69 24,21%	91 31,92%	50 17,54%
5.	Nevettek azon, ahogy Ön románul beszél.	N=286	112 39,16%	131 45,8%	31 10,83%	12 4,19%
6.	Kellemetlenül érezte magát, mivel úgy érezte, nem tud rendesen beszélni románul.	N=286	62 21,67%	85 29,72%	84 29,37%	55 19,23%

2. táblázat. Milyen gyakran fordult elő Önnel a következő helyzet?

A 2. táblázat soraiban félkövérrel szedtük a leggyakoribb válaszokat. Az első kijelentés esetében (mely leginkább a kétnyelvű mentális lexikonhoz kapcsolható) az eredmények összhangban vannak az előbbieken tárgyaltakkal: nem jellemző az, hogy a hallgatóknak csak románul jutna eszükbe egy-egy szó vagy kifejezés. A következő négy kérdés a kétnyelvű kommunikációs helyzetek témakörében mozog, pozitívnak bizonyult az, hogy a válaszadók többsége nem tapasztalta azt, hogy rászóltak volna azért, mert magyarul beszél nyilvános helyen, illetve azt sem, hogy nevettek volna azon, ahogy románul beszélnek (2. táblázat 2. és 4. pont). Az sem jellemző, hogy átváltanának magyarra abból a célból, hogy ne értsék meg őket a románok. Nem ennyire egyértelmű a helyzet a románra való váltás esetében (2. táblázat 4. sor), és bár leginkább az jellemző, hogy inkább átváltanak románra, a *soha* választ is elég nagy arányban választották. Ez annak is betudható, hogy a hallgatók szociális kapcsolatait is inkább a magyar közösségekhez való tartozás jellemzi, ahol fel sem merül a román nyelvre való váltás. Az utolsó kijelentés esetében is leginkább az látható, hogy a válaszadókkal előfordul, hogy kellemetlenül érinti őket, amikor úgy érzik, nem tudnak rendesen románul, és ez is összhangban van az előzőleg tárgyaltakkal.

Nyelvi attitűdök a románnal mint az állam nyelvével szemben

A továbbiakban a román nyelvvel mint az állam, így az oktatás, a gazdaság nyelvével kapcsolatos attitűdökre kérdeztünk rá. Az összesített adatokat a 3. táblázat tartalmazza.

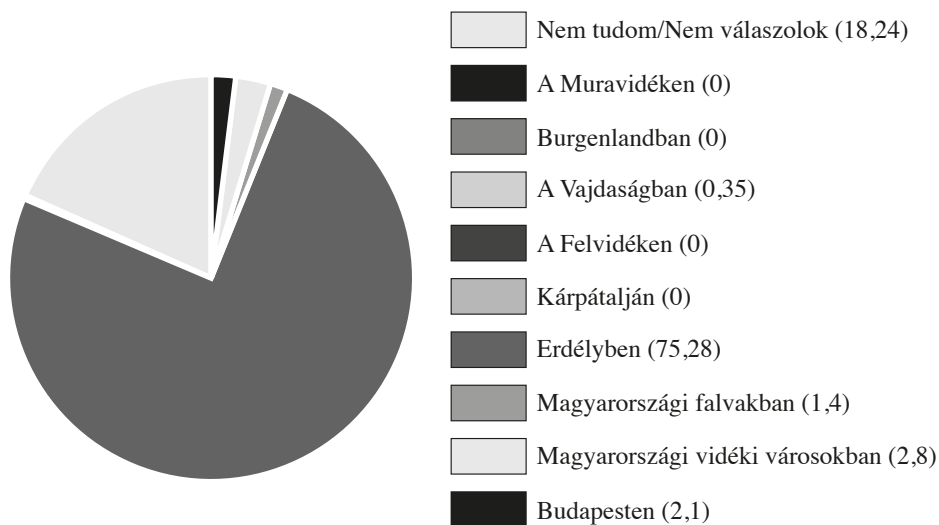
	Kijelentés	N	Teljesen egyetértek	Inkább egyetértek	Inkább nem értek egyet	Nem értek egyet	Bizonytalan /Nincs válasz
1.	Minden román állampolgárnak kötelessége ismerni a román nyelvet, még a magyaroknak is	286	110 38,5%	96 33,5%	35 12,2%	33 11,5%	12 4,2%
2.	Szívesebben dolgozom/ dolgoznék olyan környezetben, ahol a munkatársak többsége magyar	286	146 51%	83 29%	19 6,64%	15 5,25%	23 8%
3.	Az a romániai magyar, aki nem beszél jól a románt, nagyon nehezen kap Romániában munkahelyet	286	98 34,2%	140 48,9%	36 12,6%	8 2,8%	4 1,4%
4.	Az a romániai magyar, aki nem beszél jól a románt, nem tud érvényesülni Romániában	287	61 21,3%	110 38,3%	74 25,7%	30 10,4%	12 4,2%
5.	A magyar nyelv tudása előnyt jelent Romániában a munkavállalás terén	286	91 31,9%	87 30,4%	57 19,9%	38 13,2%	13 4,5%
6.	Helyesen teszik azok a magyar szülők, akik román nyelvű iskolába, osztályba íratják a gyermeküket, mert később jobban érvényesülnek	287	42 14,6%	56 19,5%	66 23%	98 34,1%	25 8,7%
7.	Bánom, hogy magyar iskolában tanultam. Románba kellett volna mennem.	287	18 6,3%	30 10,5%	33 11,5%	177 61,6%	29 10,1%

3. táblázat. Mennyire ért egyet Ön az alábbi állításokkal?

A román mint államnyelv ismeretének szükségességével a válaszadók nagy többsége egyetért. Ez összefügg azokkal az eredményekkel is, amelyeket a 3. és 4. kijelentések esetében regisztráltunk, tehát a román nyelv ismeretét a hallgatók összekötik a Romániában való elhelyezkedés, illetve az érvényesülés lehetőségeivel. Azzal, hogy a magyar nyelvtudás előnyt jelent Romániában a munkavállalás terén, a válaszadók többsége egyetért, illetve inkább egyetért, bár nagy részük szívesebben dolgozna olyan környezetben, ahol a munkatársak többsége magyar. A hallgatók ugyanakkor inkább nem vagy egyáltalán nem értenek egyet azzal, hogy a magyar szülők román tannyelvű iskolába vagy osztályba íratják a gyerekeiket, csak azért, mert így később jobban érvényesülnek. Számottevő ugyanakkor azoknak az aránya is, akik ezzel egyetértnek, vagy inkább egyetértnek (a válaszadók majd egy-negyede), illetve a bizonytalan válaszoké is. Magukra való tekintettel nagy többségük nem bánta meg, hogy magyar iskolába járt, viszont ebben az esetben is jelentősek az egyéb válaszok (különösképpen a bizonytalan csoport).

Hol beszélnek a legszebben magyarul?

Kérdőívünk tartalmazta a *Hol beszélnek a legszebben magyarul?* kérdést is, *A határon túli magyar nyelvváltozatok vizsgálata* projektben használt válaszlehetőségekkel. Eredményeink megegyeznek a kutatás során rögzített statisztikailag reprezentatív eredményekkel: míg ott 74,8% választotta Erdélyt (l. pl. Benő 2011), a mi válaszadóink esetében ez az arány 75,05% (N=285). A válaszok megoszlását a következő ábra tartalmazza.

1. ábra. „Hol beszélnek a legszebben magyarul?”

Ezzel beigazolódott az a hipotézisünk is, mely szerint a hallgatók többsége a legszébb nyelvváltozatnak az erdélyit tartja. A kérdőívben nyílt kérdés formájában indokolni is lehetett ezt a döntést, erre 150 szöveges választ regisztráltunk. Ezeket a nyelvi ideológiák szempontjából elemeztük, az adatokat közöltük (I. Fazakas 2014).

Következtetések

Vizsgálatunk eredményei azt mutatják, hogy a Sapientia EMTE magyar tannyelvű egyetem hallgatói anyanyelvvel szembeni lojalitása nagyfokú: saját nyelvváltozatukat tartják a legszebbnek, a magyar nyelvű oktatást, az azon való tanulást nem akadálynak, hanem egyenesen előnynek tekintik a romániai munkaerőpiacon. A román nyelvvel szembeni attitűdjeik ellentmondásosak: míg többségük fontosnak, sőt elengedhetetlennek tartja az államnyelv ismeretét, sokan bevallják, hogy nem rendelkeznek megfelelő román nyelvi kompetenciával, ami miatt egyrészt az oktatási rendszer tehető felelőssé. Viszont az sem elhanyagolható, hogy mivel többségük a három legjelentősebb magyar lakosságú megyéből származik, társas kapcsolataikban sem találkoznak gyakran a román nyelvvel (kivéve a hivatalos szférát). Ezt támasztják alá a kétnyelvű nyelvhasználatot vizsgáló tanulmányok is (l. pl. Horváth 2005).

A trendeket tekintve elmondható, hogy azoknak az egyetemistáknak a körében, akik magyar tannyelvű felsőoktatási intézményt választottak, a magyar nyelv etnolingvisztikai vitalitását tekintve a helyzet biztató, hiszen a hallgatók pozitívan vélekednek arról, hogy magyar iskolába jártak, míg inkább negatívan azokról a szülőkről, akik román iskolába íratják magyar gyermekeiket. Szükségét látjuk olyan hasonló vizsgálatoknak, amelyeket olyan intézményekben végeznénk el, ahol a hallgatók egyrészt nem elsősorban a Székelyföldről származnak, illetve nem magyar tagozatra járnak az egyetemen, hiszen ennek alapján teljesebb kép rajzolódna ki az erdélyi magyar fiatal értelmiségiek körében tetten érhető nyelvi és nyelvhasználati attitűdökről.

Hivatkozások

- Baker, Colin 1992. *Attitudes and Language*. Clevedon and Philadelphia: Multilingual Matters.
- Bartha Krisztina–Katona Hajnal Tünde 2011. Kolozsvári és nagyvárad X. osztályos szakiskolások identitása és nyelvi attitűdjei. In: Bodó Barna szerk.: *Romániai Magyar Évkönyv 2009*, Temesvár: Mărineasa.
- Benő Attila 2011. Többségi nyelv és kisebbségi nyelv. Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében. In: Hires-László Kornélia–Karmacs Zoltán–Márku Anita szerk.: *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. 257–267.

- Borbély Anna 2011. Language and Language Varieties: Comparative Research on the Linguistic Attitudes of Four Bilingual Minority Communities in Hungary. In: *EUSKA – JEFUL* 2, 1, 41–55.
- Fazakas Noémi 2014. Linguistic attitudes and ideologies of the students of the Sapientia Hungarian University of Transylvania. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 6, 3 (2014) 335–356.
- Horváth István 2005. A romániai magyarok kétnyelvűsége: nyelvismeret, nyelvhasználat, nyelvi dominancia. Regionális összehasonlító elemzések. *Erdélyi Társadalom* 1, 171–198.
- Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92, 138–151.
- Kiss Jenő 2000. Magyar nyelvjárási beszélők anyanyelvi tesztelési indexe. *Magyar Nyelvőr* 124, 465–68.
- Kontra Miklós 1997. Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábbul magyarul. *Magyar Nyelv* 93, 224–232.
- Kontra Miklós 2003. *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Lukács Csilla 2007. A székelyföldi középiskolások nyelvi/nyelvjárási attitűdje. In: Benő Attila–Fazakas Emese–Szilágyi N. Sándor szerk.: *Nyelvek és nyelvvaltozatok*. Kolozsvár: Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, II, 55–65.
- Lukács Csilla 2009. Nyelvjárás és köznyelv: székelyföldi középiskolások nyelvi/nyelvjárási tudatosságának vizsgálata. In: Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk.: *15. Élőnyelvi Konferencia – Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: Tinta Könyvkiadó, 331–338.
- Presinszky Károly 2009. Nyelvi attitűdök vizsgálata a nyitrai magyar egyetemisták körében. In: Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk.: *15. Élőnyelvi Konferencia – Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: Tinta Könyvkiadó, 241–248.
- Sándor Anna 2001. Nyelvi attitűd kisebbségben. *Magyar Nyelv* 97, 87–95.
- Sándor Anna 2009. A nyelvjárási attitűd vizsgálata a nyitrai magyar szakos egyetemisták körében. In: Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk.: *15. Élőnyelvi Konferencia – Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: Tinta Könyvkiadó, 231–239.